

GYEPGAZDÁLKODÁS A HORTOBÁGYON

Gencsi Zoltán

Bevezetés

A magyar Alföldön az egyik legrégebbi és legősibb állattartási forma a hortobágyi pásztorkodás.

A hortobágyi külső legelőkön évszázadok óta a szilaj pásztorkodás kapott teret, ahol a jószág szinte csak szaporulatával szolgált. A XVIII. század végére elkészültek az első legeltetési szabályzatok, és a következő évszázadokban egyre több jószágot és virágzó pásztoréleket találunk a Hortobágyon. Ekkor keletkeztek és terebélyesedtek a máig ágazó pásztordinasztiák. Az ősi alapokon nyugvó, századokon keresztül fejlődő pásztorélethez a Tiszántúlon keresztül az egész magyar Alföld pásztorkodására.

E tájról Ecsedi István 1914-ben csodálatosan fogalmazta meg: „A természettől állattenyésztésre rendelve”.

Sajnos az első világháborút követően felerősödtek a magyar Alföld (és ezen belül a Hortobágy) intenzívebb hasznosítását szorgalmazó javaslatok, amelyek megvalósulását a szocializmus „áldásos” évtizedei - nem kis mértékben - segítették. E korszakban az ösgyepek terhére növekedett a szántók, halastavak, rizsföldek, öntözött legelők, erdők aránya. A politika által erősen támogatott korszak megszűntével világossá vált, hogy sajnos nem csak a közgazdasági értelemben veszteséges földhasználatról beszélhetünk. Ma már látható, hogy következmények nélkül nem lehet szembeszegülni a természet erejével. A tájnak nemcsak szándéka, hanem akarata is a legelő!

A tájrehabilitációs munkálatok azon kívül, hogy költségesek rendkívül hosszú ideig (akár több évtizedig is) elhúzódhatnak.

Mi a helyzet napjainkban a Hortobágyon?

A Hortobágyi Nemzeti Park legelőit közel kilencezer marha, ötvenezer juh, négyszáz ló és kétszáz bivaly járja. Az elmúlt évek állatlétszáma a marha félélnél jelentősen növekedett, míg a ló- és juhfélélnél csökkent. A Hortobágyi Nemzeti Parkhoz került legelők fenntartásához elengedhetetlenül szükséges a legelő-taposó-trágyázó állat. Azonban a tájléptékű nagyságrendet elérő, ötvenezer hektárnyi gyp fenntartásában – ésszerűen – a marhafélék kapják a legnagyobb szerepet.

A jószágok és pásztoraik huszonkét településről – Bagota, Balmazújváros, Bodaszőlő, Debrecen-Kismacs, Görbeháza, Hajdúböszörmény, Hajdúdorog, Hajdúhadház, Hajdúszoboszló, Hortobágy, Kunmadaras, Nádudvar, Nagyhegyes, Nagyiván, Ohat, Püspökladány, Tiszacsege, Tiszaigar, Tiszaörs, Újfehértó, Újszentmargita – érkeznek tavasszal a hortobágyi legelőkre.

Örvendetes, hogy a más életformákkal csábítva fojtogató környezet dacára, itt több mint kétszáz pásztor foglalkozik legeltetéssel.

Jószágállományával és hatvanfős pásztorságával különleges feladatokat lát el a Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Közhasznú Társaság. A Kht. 1994. április elsejével alakult, tulajdonosa a Környezetvédelmi Minisztérium.

A Közhasznú Társaság természetvédelmi fenntartási megállapodás keretében régi magyar háziállatokkal legeltet a Hortobágyi Nemzeti Park gyepterületeiből 12.000 hektárt és 2.300 hektár szántóterületen ökológiai gazdálkodást folytat. A megállapodás 2000. áprilisában született. *Részletesen szabályozza mely területeket milyen állatfajtaival és létszámmal lehet hasznosítani. Rögzíti a kaszálók és a visszagyepesítésre ítélt szántók kiterjedését.*

A Közhasznú Társaságnak az Alapító által meghatározott feladata, hogy a Társaság oly mértékű üzleti tevékenységet folytasson, ami a gyenge jövedelemtermelő képességű térség ellenére – minél kevesebb költségvetési juttatással – lehetővé teszi az önálló talpon maradást, ugyanakkor gondoskodik a természetvédelmi kezeléstről, fejlessze a *génbanki állatállományt, újítsa fel a műemlékeket, alakítson ki a természetvédelemmel harmonizáló gazdálkodási módot.*

A Kht. az alapítása óta jelentősen fejlesztette a génbanki állatállományt, és az általa fenntartott mezőgazdasági művelésű földterületeken kialakította a természetvédelemmel harmonizáló - ökológiai - gazdálkodási módot. A fejlesztések eredményeként a KHT tulajdonában van a magyar természetvédelem génbanki állatállományának több mint 60%-a, amely 2500 db szürke marhát, 2000 db racka juhot, 100 db bivalyt, 70 db nóniusz törzskancát, 300 db mangalica sertést jelent .

A Hortobágyi Kht. 1994-ben 400 magyar szürke tehénnel rendelkezett. Napjainkra a tehének száma több mint 840 db és az állomány összlétszáma eléri a 2500 db-ot, a magyar szürke gulya az ország első számú törzs-tenyészetének számít. *Kijelölt bikanevelő telepként, minden év októberében szürkebikák árverésének ad helyszínt.*

Az elmúlt években a Kht. több mint 300 igazolt származású üszőborjú és vemhes üsző, valamint több tucat tenyészbika értékesítésével segítette az ország más nemzeti parkjaiban új tenyészetek kialakulását.

A szürkemarha történetének alakulásában mindig meghatározó szerepe volt Hortobágyinak, ezért a Társaság létrehozta a fajta történetét bemutató állandó kiállítást.

A génbanki állatállomány minőségi és mennyiségi fejlesztése összhangban van a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága által megfogalmazott legeltetési elvekkel. A Társaság által legeltetett területek a nemzeti park területének csupán az egy nyolcadát teszik ki (Kis és Nagykecskés – Kungyörgy – Tunyogi – Papegyháza – Sárkánykunyhó – Mátá – Tornydomb – Gólytelek - Andástelek), azonban a legelő marha állományának több mint egy negyedét adja.

Mivel lehet segíteni az állatlétszám növelését a Hortobágyon?

A nemzeti park területe váljon az érzékeny természeti területek (ÉTT) mintaterületévé. Támogassa a természetvédelem az ökológiai gazdálkodás kiteljesedését, az okszerű villanypásztor rendszerek kiépülését, szántók-kaszálók bevonásával a legelőállat létszámának növekedését. A gazdálkodó szervezetek között alakuljon ki termelési és értékesítési együttműködés-integráció.

A fentiekén túlmenően változnia kell hazánkban a „vidéki élet” megítélésén is. A vidéki térségek többek, mint termelési színterek. Itt olyan természetgazdálkodási (környezeti) feladatok teljesül(het)nek az élelmiszer „termelése” mellett, amelyek nem importálható közjavakat eredményeznek: szép táj, tiszta víz, levegő, a vadon állatai, nemzeti haszonállatok, kultúra, helyi közösségek, népességmegtartás, stb. Mindezek fontos társadalmi szolgáltatások, amelyeket nálunk érzékenyebb gazdálkodási kultúrájú országokban a városi népesség adóforintjaival is támogat.

Szerző: Gencsi Zoltán
Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Közhasznú Társaság
4071 Hortobágy, Czinege u. 1.